

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง "โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์: พื้นที่สร้างความเป็น "พลเมืองไทย" ในกลุ่มคนชายขอบ" กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี" สนใจพิจารณาความหมายของโรงเรียนในฐานะเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างพลเมืองในอุดมคติ โดยโรงเรียนในแต่ละประเภทที่รัฐได้จัดตั้งขึ้นเป็นภาพแทนถึงคุณลักษณะของพลเมืองไทยในอุดมคติที่สอดคล้องกับบริบทการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เป็นโรงเรียนประเภทหนึ่งที่รัฐสร้างขึ้นสำหรับคนที่มีปัญหาและไม่ปกติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการกำหนดขอบเขตของความเป็น "คนชายขอบ" ของรัฐในแต่ละบริบท ซึ่งมีพัฒนาคลี่คลายมาโดยลำดับ ได้แก่ บริบทการพัฒนา กระแสอุดมการณ์พัฒนาความมั่นคงของชาติ และแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน

ผู้เขียนสนใจศึกษาโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้เวลาวิจัยภาคสนาม 12 เดือน ทั้งในโรงเรียนและชุมชนหมู่บ้านของนักเรียน ใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า เด็กที่ได้รับการคัดเลือกเข้ามาเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แสดงถึงการกำหนดลักษณะของ "คนชายขอบ" ของผู้ที่ส่งนักเรียนเข้ามา ได้แก่ ตัวแทนรัฐ องค์กรเอกชน หน่วยงานความมั่นคง และสมาชิกรัฐ นักเรียนที่เข้ามาอยู่ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จะถูกกำกับด้วยระเบียบวินัย อาทิ การกำหนดวินัยสัมพันธ์กับพื้นที่ การควบคุมกิจกรรมประจำวัน ตามตารางเวลา และการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เป็นต้น จากการจัดระเบียบของโรงเรียนดังกล่าวก่อให้เกิดปฏิริยาตอบกลับของนักเรียนโดยการสร้างกลุ่มแบบใหม่ เพราะการปฏิบัติการในฐานะกลุ่มเป็นยุทธวิธีการดำรงอยู่ภายใต้กฎระเบียบของโรงเรียนและการอยู่ร่วมกับนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ด้วยกัน อาทิ การรวมกลุ่มของสมาชิกที่มาจากชุมชนเดียวกันเพื่อสร้างความปลอดภัยจากการให้นิยามระหว่างนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ด้วยกัน หรือการแสวงหาสมาชิกร่วมเพื่อปฏิบัติการนอกกรอบระเบียบวินัยแทน เช่น สมาชิกกลุ่มรุ่นพี่ให้สมาชิกรุ่นน้องเข้าไปในเขตพื้นที่ของเพศตรงข้ามแทน เป็นต้น

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมแบบใหม่ของโรงเรียนพบว่ามีเนื้อหาหลักหันต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมในชุมชนของนักเรียน ซึ่งนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับชุมชนเดิมเปลี่ยนแปลงไป กรณีนักเรียนกะเหรี่ยง ที่เรียนรู้ระบบการผลิตการเกษตรจากหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาไม่สอดคล้องกับระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียนในชุมชน ประกอบกับนักเรียน

ในฐานะสมาชิกชุมชนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการผลิตและพิธีกรรมของชุมชน เนื่องจากภาระ
ข้อจำกัดของการลำดับเวลาจัดระเบียบในแต่ละวันตามปฏิทินเวลาของโรงเรียนนั้นแตกต่างไปจาก
ปฏิทินเวลาการประกอบกิจกรรมการผลิตแบบไร่หมุนเวียนและพิธีกรรมในชุมชน ทำให้นักเรียนใน
ฐานะสมาชิกชุมชนขาดการเรียนรู้ขององค์ความรู้ในชุมชนและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนน้อยลง